

B Ö R J E K N Ö S

ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΤΗ ΣΟΥΗΔΙΑ
ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Είναι γνωστό πώς πολλοί Έλληνες, λαϊκοί και προπάντων εκκλησιαστικοί, στους ιζ' και ιη' αιώνες επισκέπτονταν τη Γερμανία και την Ολλανδία για να ζητήσουν βοήθεια και συμπάθεια στις χώρες, πού, λιγότερο ή περισσότερο, αντιπολιτεύονταν την επίδραση της εκκλησίας της Ρώμης. Μά πολύ σπάνια έφθαναν ως τη μακρινή Σουηδία. Ένα τέτοιο ταξίδι δέν ήταν δύσκολο, μά ή Σουηδία ήταν τότε μιá φτωχή χώρα άρκετά άγνωστη στους κατοίκους της νότιας Ευρώπης. Η όμόθρησκη Ρωσία τραβοῦσε πολλούς Έλληνες, μά οι σχέσεις ανάμεσα στη Ρωσία και τη Σουηδία δέν ήταν πάντα καλές και οι ταξιδιώτες πού έρχονταν από τη Μόσχα ή από την Πετρούπολη προκαλοῦσαν συχνά ύποψιες δίκαια ή άδικα.

Έτσι είναι παράξενο να βρίσκη κανείς τó όνομα ένός Έλληνα επισκόπου στα σουηδικά άρχεία. Στις επιστολές και στα πρωτόκολλα όνομάζεται *Erasmus Aulonita episcopus Ecclesiae Graecae* από τη νήσο της Κρήτης, και επισκέφθηκε τη Σουηδία στα 1768-69. Τοῦτο τó όνομα Έρασμος είναι λίγο περίεργο, δέν είναι έλληνικό, είναι έκλατίιση του Γεράσιμου¹. Αύλωνίτης είναι τó έπώνυμό του ή τó όνομα πού προσδιορίζει την καταγωγή του. Τότε έρχεται στο νοῦ μας ή πόλις Αύλών. Αυτό είναι όνομα πολλών έλληνικῶν πόλεων. Ήδη ó Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει μερικές². Γνωρίζομε τις άρχαίες πόλεις Αύλώνα της Μακεδονίας, της Μεσσηνίας και της Ίλλυρικῆς, επίσης την επισκοπή Αύλώνος πού ύπαγόταν στην μητρόπολη Αθηνῶν, και

¹) Ο φίλος μου κ. Μ. Ι. Μανούσικας μου θύμισε έναν άλλο Έλληνα δεσπότη πού λεγόταν Έρασμος. Είναι ó αρχιμανδρίτης Έρασμος Φωκάς, πού στα 1722 επισκέφθηκε τη Ρωσία, όπου έδωσε στην Άγία Σύνοδο της Πετρούπολεως μιάν αναφορά για τούς διωγμούς τῶν όρθόδοξων Έλλήνων στην Βενετία. Βλ. V. I. Lamanskiy, *Secrets d' Etat de Venise*, St. Petersburg 1844, σελ. 091 - 095. Δέν είναι πιθανό, πώς πρόκειται για τó ίδιο πρόσωπο πού έκανε ένα ταξίδι στη Σουηδία στα 1768. Ένας αρχιμανδρίτης πρέπει να έχει μιάν ώριμη ηλικία, και αν ήταν τριάντα - σαράντα χρονῶν στα 1722, θα ήταν πάρα πολύ ηλικιωμένος σαραντάξι χρόνια άργότερα για να κάνει τó μακρινό ταξίδι στη Σουηδία. Και έπειτα ó αρχιμανδρίτης όνομάζεται Έρασμος Φωκάς και ó ταξιδιώτης τού 1768 Έρασμος Αύλωνίτης.

²) Στέφανος Βυζάντιος, έκδ. Meineke, t. 2, Βερολίνο 1849.

πρέπει νὰ ταυτισθῆ πρὸς τὸ σημερινὸ Ἀδλωνάρι(ο) τῆς Εὐβοίας, καὶ τὴν πόλη Ἀδλώνα τῆς Β. Ἡπείρου. Μὰ καὶ στὴν Κρήτη τὸ ὄνομα αὐτὸ ὑπάρχει: εἶναι τὸ ὄνομα μιᾶς παλιᾶς πόλης ἢ συνοικίας τῆς Γόρτυνας, ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἐκεῖ ἀρχαϊκὴ ἐπιγραφή. Καὶ σὲ μιὰ περιγραφὴ τῆς Κρήτης τοῦ ΙΣΤ'–ΙΘ' αἰῶνα βρῖσκομε τὴν πόλη Ἀδλώνα, ποὺ σχετίζεται ἴσως μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ τῆς Πεδιάδας Ἀδλῆ· μὲ τὴν Ἀδλώνα σχετίζεται καὶ ἡ ὀνομασία Ἀδλοπόταμος, ποὺ ἀναφέρεται στὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα σὰν ἐπισκοπὴ Ἀδλοποτάμου³. Εἶναι ἀδύνατον νὰ βεβαιώσῃ κανεὶς ἀπὸ ποῖα πόλη κατάγεται ὁ Ἔρασμος Ἀδλωνίτης, μὰ πιθανὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν Κρήτη.

Ὅπως θὰ δοῦμε, λέγεται πὼς ὁ ἐπίσκοπός μας εἶναι ἀπὸ τὴν πόλη Ἀρκαδία. Στὴ Βενετοκρατία μιὰ λατινικὴ ἐπισκοπὴ ἀναφέρεται σὰν Ἐπισκοπὴ Ἀρκαδίας. Μὲ τοὺς Τούρκους ἔρχεται ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος, καὶ σὲ σουλτανικὸ φερμάνι τοῦ 1756 ἀναφέρεται ἡ Ἀρκαδία σὰν μιὰ ἐπισκοπὴ ἀνάμεσα στὶς δώδεκα ἐπισκοπὲς τῆς Κρήτης. Σ' ἓναν ἔλεγχο «τῶν τῆς Ἀρκαδίας ἐπισκόπων» βρῖσκομε στὰ 1757 ἓναν ἐπίσκοπο μὲ τὸ ὄνομα Γαβριήλ καὶ στὰ 1812 ἓναν ἄλλον ποὺ λέγεται Νεόφυτος⁴. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ ἐπισκόπους ὑπάρχει χάσμα σαράντα–πενήντα χρόνων, στὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζομεν ὀνόματα ἐπισκόπων. Ὁ Ἔρασμος Ἀδλωνίτης μας μπορεῖ νὰ συμβάλῃ μὲ τὸ ὄνομά του στὴ συμπλήρωση ἑνὸς μέρους αὐτοῦ τοῦ χάσματος⁵;

Ὁ Ἔρασμος Ἀδλωνίτης ἦλθε στὴ Στοκχόλμη, φαίνεται, τὸ φθι-

³) Βλ. Σ τ έ ρ γ. Γ. Σ π α ν ά κ η, Ἀνέκδοτος κατάλογος τῶν 100 πόλεων τῆς Κρήτης στὰ Κρητικὰ Χρονικά, τ. ΙΑ', 1957, σελ. 282.

⁴) Βλ. Ν. Β. Τ ω μ α δ ά κ η, Ἐλεγχος τῶν ἐν Κρήτῃ ἀρχιερατευσάντων ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1646 - 1898) στὴν Ἐπετηρίδα Ἐταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν, τ. Γ', 1940, σελ. 136.

⁵) Ἔχομε καὶ ἄλλη ἀνάμνηση τοῦ Ἔρασμου τούτου. Ὁ φίλος μου κ. Μ. Ι. Μανούσικας μὲ εἰδοποίησε, πὼς βρῆκε στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βενετίας ἓνα βιβλίον, ποὺ δὲν ἀναφέρεται στὴ Βιβλιογραφία τοῦ Legrand. Τοῦτο τὸ βιβλίον, ποὺ περιλαμβάνει 198 σελίδες, ἔχει τὸν τίτλο: «Πέτρα | τοῦ | Σκανδάλου | ἦτοι | Διασάφησης | τῆς ἀρχῆς καὶ αἰτίας | τοῦ σχίσματος | τῶν δυὸ Ἐκκλησιῶν | Ἀνατολικῆς καὶ Ἀπὸ τῆς | μετὰ τῶν πέντε διαφορῶν», καὶ κάτω τὴν λατινικὴν μετάφρασιν: Lapis | offenciduli | sive | Expositio | originis et causae | Discidii | duarum, orientalis scilicet et occidentalis, ecclesiarum | cum quinque controversiis. Εἶναι τυπωμένο στὸ Λονδίνο στὰ 1762. Πρόκειται γιὰ μιὰ λατινικὴ μετάφραση πιθανῶς τῆς «Πέτρας τοῦ σκανδάλου» τοῦ Ἡλία Μηλιάτη, ποὺ εἶχε κιόλας μεταφραστῆι στὰ λατινικὰ τὸ 1752 (βλ. Legrand, Bibl. Hell. du XVIII s. t. I, p. 413–415, Paris 1918). Στὸν πρόλογο—δυὸ σελίδες χωρὶς ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον—ὑπογράφεται τὸ ἑλληνικὸ κείμενο ἀπὸ τὸν «Γεράσιμος Ἀδλωνίτη, ἐπίσκοπον ἐν Ἀρκαδίᾳ» καὶ τὸ λατινικὸ κείμενο ἀπὸ τὸν ἴδιον: «Erasmus Aulonita, Episcopus in Arcadia».

νόπωρο τοῦ 1768, πιθανὰ ἀπὸ τὴ Γερμανία ἢ τὴν Ὀλλανδία. Τὸ ὄνομά του παρουσιάζεται γιὰ πρώτη φορὰ στὸ πρωτόκολλο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου 1768, ὅπου διαβάζομε, πὼς «ὁ πρόεδρος, ἐξ αἰτίας τῆς ἀξιολύπητης κατάστασης τοῦ (παρόντος) ἐπισκόπου ἀπὸ τὴν Candia Ἐράσιμον Ἀύλωνίτη, εἶπε νὰ γίνῃ ἕνας ἔρανος γιὰ βοήθειά του, καὶ μὲ τοῦτο τὸ σκοπὸ νὰ βγῆ γνωστοποίησι σ' ὅλο τὸν κλῆρο τῆς πρωτεύουσας».

Ἀσφαλῶς ὁ κρητικὸς ἐπίσκοπος φιλοξενήθηκε καλὰ στὴν Στοκχόλμη, γιὰτὶ ἔμεινε ἐκεῖ τουλάχιστον ἕξι μῆνες. Τί ἔκανε δὲν ξέρομε. Πιθανὰ εἶχε σχέσεις μὲ τὴν ὀρθόδοξη παροικία τῆς Σουηδίας.

Ἐτοιμος ν' ἀφίση τὴ Στοκχόλμη ἔστειλε, στὸ τέλος τοῦ Μαρτίου 1759, στὸν πρόεδρο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συνεδρίου τῆς πρωτεύουσας τοῦτο τὸ γράμμα⁶.

*Reverendissime Doctissime
Domine
SS Theologiae Doctor Celeberrime
τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν ἀπὸ Χριστοῦ
δεόμενος*

Erasmus Aulonita Episcopus Ecclesiae Graecae.

Ego, Deo volente, die solis ex Holmiae abire et per Justadium⁷ in Germaniam navigare mecum constitui, sed hoc est officium, ἵνα εὐχαριστήσω τοὺς εὐεργέτας, προτοῦ πορευόμενος. Hoc est summo studio, ut recordamur benevolentia illius quae erga nos fecerunt. Ἡ εὐχαριστία ἔστι ἀξία πράγματι, ὅταν μὲ καθαρὰν καρδίαν ἐργάζεται ὁ ἄνθρωπος, ὑποδεικνύουσα αὐτῷ τὴν ὁδὸν τῆς ταπεινώσεως, ἀλλὰ ἡ ἀχαριστία φέρουσα ἕβρον. Oportet enim eum, qui exoptat amicus Dei esse, conservare hoc, τοῦτο ἔστι, ἵνα γινώσκεις πάντοτες τὸν εὐεργέτην του. Δοιπόν, precor autem dominum Jesum, verum Deum et hominem, toto pectore, ut in vos universos et singulos, Doctores Ecclesiae Dei, vestrosque liberos et familias affatim à coelo omne genus benedictionum suarum effundat. Faxit Deus, ut in pace et tranquillitate utrumque regimen ad gloriam divinae majestatis et Ecclesiae salutem diu administrare queatis. ἐρῶωσο ἐν Χριστῷ.

⁶) Ἀρχεῖο τοῦ στὴν Στοκχόλμη ἐκκλησιαστικοῦ συνεδρίου ποὺ βρῖσκεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς πόλεως τῆς Στοκχόλμης.

⁷) Justadium πιθανῶς εἶναι ἡ σημερινὴ πόλις Ystad στὴν παραλία τῆς Νότιας Σουηδίας.

P. S. Hoc volo ab te petere, Vir reverendissime, pro humanitate et benignitate tua Christiana, si velis mihi scribere litteras commendaticias in itinere meo ad pastoribus Ecclesiae Dei, ut fiat promptitudo animi et sollicit(udo) ad procurandum equos et currus, non gratis, sed eum pecunia mea, quia lingua svecana non est mihi nota, et rustici non intelligunt mihi, et possum manere per multos dies in itinere. Credo et spero hoc non est difficultas nullum, te vir reverendissime.

Holmiae die 29 Martii 1769.

Cultor humillissimus

ὁ ἀδελφός ἐν Χριστῷ

Ὅπως βλέπομε, τὰ λατινικά τοῦ ἐπισκόπου μας δὲν εἶναι ἀσφάδιαστα, εἶναι κατανοητά, μὰ ὕστεροῦν πολύ. Πρέπει ὅμως νὰ ποῦμε, πὼς ἡ γνώση τῆς λατινικῆς γλώσσας δὲν ἦταν τότε διαδεδομένη στὸν ἑλληνικὸ κλῆρο σὰν στοὺς ἐκκλησιαστικούς τῆς Δύσης. Ἄλλὰ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀμφιβάλλῃ γιὰ τὴν εἰλικρίνεια τῶν αἰσθημάτων τοῦ μακρυνοῦ ξένου ἐπισκόπου.

Ὅστόσο, τὴν ἐπόμενη μέρα, στίς 30 τοῦ Μαρτίου, συνάχθηκε τὸ ἐκκλησιαστικὸ συνέδριο, καὶ στὸ πρωτόκολλο τῆς μέρας αὐτῆς διαβάζομε (σὲ μετάφραση) :

«Ὁ ἑλληνας ἐπίσκοπος ἀπὸ τὴν Candia καὶ τὴν πόλη Ἄρκαδία ὁ Ἐρασμος Αὐλωνίτης, ποὺ ἔμεινε ἕξι μῆνες στὴ Στοκχόλμη καὶ τώρα θὰ γυρίσει πίσω στὴν πατρίδα του, ζήτησε ἀπὸ τὸ συνέδριο ὄχι μόνο ἓνα πιστοποιητικὸ γιὰ τὸ φέρεσίμ του κατὰ τὴ διαμονή του στὴν πρωτεύουσα, ἀλλὰ καὶ καλὲς συστάσεις γιὰ τὸ ταξίδι του ἀπ' τὴ Σουηδία, γιατί εἶναι ξένος καὶ δὲν ξέρει τὴ γλώσσα μας. Ἐπειδὴ τὸ συνέδριο δὲν ξέρει παρὰ πὼς ὁ λεγόμενος ἐπίσκοπος στὴν διαμονή του ἐδῶ φέρθηκε καλὰ καὶ μὲ πολλὴ ἡσυχία, (τὸ συνέδριο) θέλει νὰ φιλοξενηθῇ στὸ ταξίδι του μὲ ὅλη τὴν τρυφερότητα καὶ φιλοφρόνηση ποὺ πρέπει νὰ δείχνῃ κανεὶς σ' ἓνα ξένο ποὺ δὲν ξέρει τὴ γλώσσα, τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ γένους μας».

Φτάνοντας στὴν πόλη Lund τῆς Νότιας Σουηδίας ὁ Ἐρασμος Αὐλωνίτης φιλοξενήθηκε, φαίνεται, ἀπὸ τὸν ἐκεῖ σουηδὸ ἐπίσκοπο Johan Engeström (1699 - 1777) καὶ ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του.

Στὴν ἀλληλογραφία τοῦ τελευταίου βρήκαμε τὸ ἐπόμενο γράμμα⁸:

⁸) Γράμματα καὶ ἔγγραφα ἀφορῶντα τὴν οἰκογένειαν von Engeström ἀριθμ. I, e 23 στὴν Βασιλικὴν Βιβλιοθήκη τῆς Στοκχόλμης.

Τῷ πιστῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
αἰδεσιμωτάτῳ τε καὶ εὐσεβεστάτῳ
Κυρίῳ Κυρίῳ
Διδασκάλῳ
τῆς ἁγίας θεολογίας καὶ ἐπισκόπῳ
ἀξιοτάτῳ

Τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν ἀπὸ Χριστοῦ δεόμενος.

Ἀπὸ ἐνθάδε τῆ 15ῆ Ἰουλίου
αψξθ.

Ὁ πόλεμος κατ' οὐδενὸς παύεται πολεμῶν, ὁ σατανὰς δὲ ἄσπλαγχνος ἔστι | καὶ μισάνθρωπος· διὸ καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ πολεμεῖν οὐκ ὀκνεῖ. Λοιπὸν | ὀφείλομεν ζητῆναι καὶ εὔρομεν τὴν παράκλησιν τοῦ πνεύματος μὲ δά | κρυα καὶ πένθος καὶ στεναγμόν. Ταῦτα, ἐὰν μὴ τις ἀνθρώπος ἔχει | πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι μέλλει λυτρώσεως | τυγχάνειν καὶ ζωῆς, οὐ δύναται ὑπομένειν τὰς θλίψεις, οὔτε τὸ φορ | τίον καὶ τὴν στενὴν ὁδὸν ἀναδέξασθαι. Ἡ γὰρ συνοῦσα ἐλπίς καὶ | χαρὰ ποιεῖ αὐτὸν κάμνειν καὶ ὑπομένειν τὰς θλίψεις καὶ τὸ φορ | τίον καὶ τὴν στενὴν ὁδὸν ἀναδέξασθαι. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἰώβ, εἰ ἦδει, | ὅτι εἰς τοὺς πειρασμοὺς ἐμπεσῶν μέλλει ὑπομένειν. Οὐ γὰρ ἀγνοοῦσα, | ὅτι εἰς τὰς θλίψεις οἱ σπειρόντες ἐν δάκρυσι ἐν ἀγαλλιάσει θεοῖ | οὔσιν. Ἐνθυμούμενος ὅτι αὐτὸς ὁ Χριστὸς τὸν αἰῶνα τοῦτον οὕτω | διώδενσεν, ὀνειδιζόμενος, διωκόμενος, ἐμπαίζόμενος, τέλος καὶ ἀτίμῳ | θανάτῳ διὰ σταυροῦ τελειούμενος.

Ἰδὼν ὁ θεὸς τὴν τυραννίδα καὶ μοχθερὰν ζωὴν τοῦ πασᾶ ἐν νήσῳ (Κρήτη) | καὶ μᾶλλον τὰ δάκρυα ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδία(ς) | τοῦ χριστωνόμενου λαοῦ; Διὰ προστάγματος τοῦ βασιλέως, ἀποστελλομένῳ(ν) | αὐτῶν ἐν Αἰγύπτῳ ὡσπερ τυράννων, ἐλπίζοντας ὁ ἀσεβεῖς ἵνα | νικήσοι τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ θεϊκὸν ἐνεργοῦν ἐν πάσῃ δυνάμει) | ἀπέκτειναν αὐτὸν οἱ Αἰγυπτίοι. Ἀληθῶς, αὐτὴ ἡ θεία δύναμις | ἀπέκτεινεν αὐτόν. Τριάκοντα ἔτη τυραννόμενοι οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ | αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ θλίψις καὶ πόνος καὶ ξένος ἐκ πατριδος | γενόμενος, κατὰ τὸν προφήτην, λέγουσαν, ὡμοιώθη πελεκάν | ἐρημικῶ, ἐγενήθη ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ, ἐγενόμεν | ὡς στρουθίον μονόζων ἐπὶ δώματος. Πάλιν ὁ προφήτης φησί, οὕτως | ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ, καὶ ἐκ πασῶν | τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν. |

Δόξα τῷ ἁγίῳ Θεῷ, ἐπιστολὴ ἔλαβον ἐκ νήσου Κρήτη ἰν Holmiae ἐκ πόλεως | Amstelodami, ἵνα ἐπανακάμψω ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μου. Παραντικά πορευέ | μενος πρὸς τοὺς διδασκάλους Consistoriales, καὶ

ἐπιστολῇ λαβῶν συστατικὴν | περὶ ζωῆς καὶ πράξης καὶ διαγωγῆς, ἐν
ᾧ καιρῷ ἐκάθισα ἐν | *Holmiae*.

Ὁδὲ ἐπιλανθάνω τὰς χάριτας, ἐδεργείας, φιλοξενίας καὶ μᾶλλον
φιλαν | θρωπίας τῆς ἐγγενεστάτης Κυρίας ἀδελφῆς τῆς ὑμετέρας, τοῦ-
το | ἔστι ἡ γυνὴ τοῦ αἰδεσιμωτάτου *Praepositi Munthe ἐν Malmu-
giae*. | Ἀλγέω περὶ τῷ θανάτῳ τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ ὑμῶν, *Prae-
positus τῷ* | ὄντι μακάριος καὶ ζηλωτῆς τοῦ βίου, ἐπειδὴ διὰ θερμῆς
καὶ φιλαρέτου | διαγωγῆς τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς εἶχεν. Ἡ γὰρ
ἀξία τὰ παθήματα | τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκα-
λοφθῆναι εἰς ἡμᾶς. | *Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi te
in provecta ista aetate | et animi corporisque robore benignissimè
servet suae in primis gloriae | et bonis, mihi verò hunc animium
tuum benevolum, quem erga | me geris*.

*Προσεύχου, αἰδεσιμώτατε, περὶ ἐμοῦ, ἵνα ὁ θεός, ταῖς θλίψεσι καὶ
| τοῖς παθήμασι ἀγαλλιάσοι ἡ ψυχὴ μου. Sicut et Paulus epistoles
| suas precationibus terminavit, et quando nostrae preces ex ve-
ra | fide in Christum profectae, certò à Deo exaudiuntur et im-
plentur. | ἔρωσο.*

Nominis Tui Reverendissimi

Cultor humillissimus et observantissimus

Erasmus Aulonita Episcopus

Ecclesiae Graecae

Ἡ γραφὴ τοῦ Ἐράσμου δὲν εἶναι ἡ συνηθισμένη, ποῦ βρισκομε
στὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς. Μὰ χωρὶς ἀμφιβολία ἤθελε νὰ γράψῃ εὐα-
νάγγωστα ἑλληνικὰ γιὰ νὰ εὐκολύνῃ τὸ διάβασμα στοὺς σουηδοὺς φί-
λους του.

Ὅ,τι ὁ κρητικὸς ἐπίσκοπος λέει γιὰ τὴν τυραννία τοῦ πασᾶ τῆς
Κρήτης καὶ τοὺς διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν ἀνταποκρίνεται στὶς γνώ-
σεις μας γιὰ τὴν κατάστασι στὸ μεγάλο νησί τὴν ἐποχὴ αὐτῆ. Ἦταν
ἀναγκασμένος, φαίνεται, νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα γιὰ ποῖο λόγο,
δὲν ξέρομε. Τὰ περιστατικὰ ποῦ ἀναφέρει δὲν μποροῦμε νὰ ἐλέγξωμε.

Στὴν πόλη Lund ὁ Ἐρασμος βρῆκε καλὴ ὑποδοχὴ καὶ φιλοξενή-
θηκε ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς οἰκογένειας τοῦ ἐπισκόπου Engeström. Αὐτὸς
ἦταν μεγάλος λόγιος καὶ σημαντικὸς εκπρόσωπος τῆς σουηδικῆς ἐκκλη-
σίας. Ἡ ἀνεψιά του—ὄχι ἡ ἀδελφὴ του, ὅπως πιστεύει ὁ Ἐρασμος—
φιλοξένησε τὸν μακρυνὸν ξένο· παντρεύτηκε τὸν πρωτοπαπᾶ τῆς πό-
λης Malmö Sven Munthe (1718 - 1790), ἕνα θεοφοβούμενο λόγιο.
Καὶ ὁ Ἐρασμος συλλυπιέται τὸν ἐπίσκοπο Engeström γιὰ τὸν θάνατο
τοῦ ἀδελφοῦ του Ake Engeström (1687 - 1769), ποῦ ἦταν πρωτοπα-
πᾶς τῆς πόλης Landskrona.

Ὅπως λέγει ὁ Ἔρασμος, ἔλαβε στὸν καιρὸ τῆς παραμονῆς του στή Στοκχόλμη ἓνα γράμμα ἀπὸ τὴν Κρήτη νὰ γυρίσῃ στὴν ἐπαρχία του. Ἔπρεπε νὰ φύγῃ γιὰ τὸ ταξίδι πρόωρα, καὶ στὴν ἐφημερίδα Inrikes-Tidningarr 7 τοῦ Αὐγούστου 1769 διαβάζομε: Helsingborg, 31 Ἰουλίου: «Ὁ Ἕλληνας ἐπίσκοπος Ἔρασμος Αὐλωνίτης μὲ τὴν ἀδελφή του ἔφυγαν μὲ διαβατήρια ἀπὸ τὴ Στοκχόλμη στὸ τουρκικὸ νησί Candia στὴν Ἑλλάδα». Τὸν Ἔρασμο συνώδευε λοιπὸν ἡ ἀδελφή του· στὸ γράμμα του ποὺ ἀναφέραμε πρὶν στὸ ἐκκλησιαστικὸ συνέδριον λέει καὶ γιὰ «τὴν φιλοφρόνηση ποὺ σὲ μᾶς ἔδειξαν» (quam erga nos fecerunt).

Αὐτὰ εἶναι ὅσα λένε τὰ σουηδικὰ ἀρχεῖα γιὰ τὴν ἐπίσκεψη ἐνὸς κρητικοῦ ἐπισκόπου στή Σουηδία τὸν ΙΙ΄ αἰῶνα.